

Nordiska genbanken för jordbruks- och trädgårdsväxter har tagit fram följande material som ett hjälpmedel vid identifieringen av utrotningshotade och sällsynta åkerogräs.

Många åkerogräs har nämligen under senare år blivit mycket sällsynta. Det gäller hela Norden, med undantag för Island, och beror enligt Nordiska genbanken på:

- den kemiska ogräsbekämpningen i jordbruket
- det renare utsädet
- den minskade odlingen av vissa grödor, t.ex. lin, till vilka speciella ogräs är bundna

Att finna platser där de utrotningshotade åkergräsen fortfarande växer är önskvärt av två skäl: dels för att bevara arvsmassan av dessa ogräs och dels för att det på platser där det växer utrotningshotade åkerogräs också kan finnas äldre sorter av kulturgrödor, vars arvs massa också vore mycket önskvärt att bevara.

Var och en som påträffar något av följande åkerogräs i dess naturliga miljö bör därför kontakta **Nordiska genbanken, Box 41, 230 53 Alnarp**.

Vi har i denna handboksartikel följt Nordiska genbankens material med endast ett undantag. Vi har lyft fram det svenska växtnamnet och placerat namnen på övriga nordiska språk i anslutning till uppgifterna om växtens utbredning i respektive land.

Artbeskrivningarna är huvudsakligen baserade på H Weimarck: **Skånes flora**, 1963. Illustrationerna är gjorda av Eva Hagen vid Nordiska genbanken efter herbariematerial som ställts till förfogande av Botaniska museet vid Lunds universitet. Uppgifter om arternas utbredning har i huvudsak erhållits ur E Hultén: **Atlas över växternas utbredning i Norden**, 1971. Uppgifterna är att betrakta som historiska och äger ingen relevans idag.

***Lolium remotum* Schrank 1789**

1-årig, utan bladskott vid basen, ljus gulaktigt grönt; strån 5-8 dm, spensliga, släta.

Blad	2-5 mm breda, släta eller ovan något strä- va, med tydliga öron.
Ax	5-15 cm; småax 6-12 mm, 4-8-blommiga, kort men tydligt skaftade; övre skärmfjäll vanl kortare än småaxet, slätt, 5-nervigt; ytterblomfjäll 4-5 mm utan eller med fint borst; innerblomfjällets kö- lar kala eller mot spetsen fint korthåriga; frukt av bladfjällets längd, ofta synlig utifrån.
Blomningstid	juli.
Växtplats	linåkrar, tomter och avfallsplatser.
Danmark	Hør-rajgras Enstaka fynd över hela landet.
Finland	Pellavaraiheinä Enstaka fynd i S och mellersta delarna.
Norge	Linsvimling Enstaka fynd i S och mellersta delarna.

Sverige	Enstaka fynd i Götaland, Svealand och S Norrland.
---------	---

Jfr *L. temulentum* L., ytterblomfjäll 6-8 mm, nedom spetsen vanl med ett kraftigt, rakt borst; övre skärmfjäll av småaxets längd eller längre; innerblomfjällets kölar tätt strävåriga.

***Avena strigosa* Schreb. 1771**

1-årig; strån 5-9 dm, upprätta, trinda, med kala noder.

Blad	5-10 mm breda, platta, sträva, i kanten ofta långhåriga, ljusgröna; slida kal eller hårig; snärp 2-5 mm.
Vippa	10-20 cm, smal, 1-sidig, gles, med snett uppåtriktade, sträva fåaxiga grenar; små- ax 20-24 mm, vanl 2-blommiga med under blomfästena krökt, hårig, ej sönderfallande axel; skärmfjäll av blommornas längd, 7-9-nerviga, kala; ytterblomfjäll fast, vid mognaden mörknande, med ca 3 cm långt, strävt, knäböjt ryggborst och 2 sidoborst, 5-10 mm långa, fina, raka, sträva.
Blomningstid	juli, augusti.
Växtplats	åkrar.
Danmark	Purhavre Enstaka fynd över hela landet.
Finland	Ukonkaura Enstaka fynd i S.
Norge	Busthavre Enstaka fynd i S och mellersta delarna.
Sverige	Enstaka fynd i Götaland och Svealand.

***Bromus secalinus* L. 1753**

1-årig; strån 5-10 dm, ensamma eller få tillsammans, grova, kraftiga.

Blad	4-10 mm breda, ofta glest långhåriga, ljusgröna; slida kal eller nedre del ibland långhårig; snärp kort.
Vippa	7-20 cm, upprätt, senare överhängande med långa, fina, sträva grenar, de flesta enaxiga; småax ca 12-25 mm, med 5-10 blommor; skärmfjäll örtartade, hinnkantade, nedre 5-6 mm trubbigt - spetsigt, övre 6-8 mm, rundtrubbigt, borstuddigt; ytterblomfjäll 7-9 mm, fast, slutligen pergamentartat med jämnt bågböjda, slutligen invikta kanter och kort, sällan över 5 mm långt borst.
Blomningstid	juni, juli.

Växtplats	åkrar, speciellt i råg.
Danmark	Rughejre Särskilt Jylland.
Finland	Ruiskattara S och mellersta delarna.
Norge	Rugfaks Enstaka fynd i S och N.
Sverige	Götaland, Svealand, enstaka fynd i Norrland.

***Spergula maxima* Whe. 1824**

1-årig, högväxt-80 cm, kal.

Blad	motsatta, skenbart kranställda genom i bladvecken sittande bladbärande dvärg- grenar, lineära, undertill med en fåra, trubbiga, med små hinnaktiga stipler.
Blommor	toppställda i tämligen glesa knippen, 5- taliga; skaft nedböjda strax efter blom- ningen, senare åter upprätta; foderblad 3-4 mm, äggrunda, smalt hinnkantade, glandelhåriga; kronblad något längre än foderbladen, hela, vita; vanl 10 ståndare.
Frukt	kapsel, äggformig, djupt kluven i 5 valv- ler, långt skaftad, stor, tjockväggig, glän- sande.
Frön	1,5-2 mm, smalt hinnkantade, svarta.
Blomningstid	juni-september.
Växtplats	åkrar, särskilt linåkrar.
Danmark	Stor spergel Enstaka fynd över hela landet.
Finland	Pellavahatikka Enstaka fynd över hela landet.
Norge	Storbendel Enstaka fynd längs kusterna.
Sverige	Enstaka fynd i Götaland, Svealand, S och mellersta Norrland.

Jfr *S. arvensis* L., 1-4 dm, ofta glandelhårig; frön ca 1 mm.

***Agrostemma githago* L. 1753**

1-årig, högväxt, 5-10 dm, grått filthårig.

Blad	5-10 cm, lineära, tilltryckta håriga.
Blommor	ensamma eller i fåblommiga knippen; foderblad nedtill förenade, med 3-6 cm långa, smala, upptill utspärrade flikar, gröna; blomma 5-talig, stor, purpurröd; ståndare 10; stift 5.
Frukt	kapsel med 5 tänder, längre än foderpi- pen, 1-rummig, mångfröig, hård.
Frön	3-3,5 mm, njurformiga, svarta.
Blomningstid	juni, juli.
Växtplats	åkrar.
Danmark	Klinte Hela landet.
Finland	Aurankukka Enstaka fynd i S delarna.
Island	Akurrós
Norge	Klinte Enstaka fynd i hela landet.
Sverige	Götaland, Svealand, enstaka fynd i Norrland.

Ranunculus arvensis L. 1753

1-årig; stjälk 2-5 dm, upprätt, grenig, mer eller mindre hårig.

Blad	nedre skaftade med spadlik, i spetsen tandad skiva; bladbas rund-killik; övre oskaftade med mer eller mindre djupt 2-3 ggr flikig skiva, fjädernerviga; slut- segment lansettlika - lineära, helbräddade eller tandade.
Blommor	5-taliga; foderblad gulgröna; kronblad 3-6 mm långa med honungsgrop vid ba- sen, blekgula; blomskaft relativt långa, spensliga.
Frukt	nötter, 5-8 mm, 4-10 i varje blomma, plattat äggformiga med taggiga sidor på ett hårigt fäste.
Blomningstid	maj-juli.
Växtplats	åkrar i kalktrakter.
Danmark	Agerranunkel Enstaka fynd i hela landet.

Finland	Peltoleinikki Ett fåtal fynd längs kusterna.
Norge	Piggssoleie Ett fåtal fynd i S.
Sverige	Enstaka fynd längs S och SÖ kustomr.

File:home/
anders/dl/
test/

***Brassica campestris* L. 1753**

1-2-årig; stjälk upptill 1 m, upprätt.

Blad	nedre vanl. gröna, from 3:e eller 4:e blågröna, helbräddade, fjädernerviga, övre stjälkomfattande med bred bladbas.
Blommor	i kvastlika blomställningar i spetsen av huvudstjälken, 4-taliga; kronblad 6-10 mm, klart gula.
Frukt	skida, 4-7 cm, något plattad med lång, avsmalnande topp.
Frön	1,5-2 mm, svart-rödbruna.
Blomningstid	maj-augusti.
Växtplats	odlad mark.
Danmark	Agerkål Hela landet.
Finland	Peltokaali SV, enstaka fynd i övriga delar.
Island	Akurkál
Norge	Åkerkål S och mellersta kusttrakterna, enstaka fynd i norr.
Sverige	Götaland, Svealand och S Norrland.

Jfr raps: kraftig rot; kronblad 11-14 mm; blad blågröna, nästan kala, svagt skaftade; de utslagna blommorna skjuter ej över knopparna. Rybs: gräsgrön färg; svagt hårig; stjälkomfattande blad; de utslagna blommorna skjuter över knopparna; skidor mer uppåtriktade än hos raps.

***Raphanus raphanistrum* L. 1753**

1-årig; stjälk 3-6 dm, något grenig upptill, nedtill med styva hår.

Blad	parflikiga med stor ändflik och trubbig bladtopp, fjädernerviga, borsthåriga, gröna.
-------------	--

Blommor	i klase; foderblad långskaftade, vanl upprätta; kronblad 12-20 mm, gula eller vita, ofta med lila ådror.
Frukt	ledskida, trind, kal eller ibland styvhårig med 3-8 frön och lång, steril, smal topp, avfallande ledvis eller öppnad.
Frön	runda - äggformiga 1,5-3 mm.
Blomningstid	juni-juli.
Växtplats	odlad jord (vanl på sämre, sura mineral- jordar), renar, stränder.
Danmark	Kiddike Hela landet, särskilt Jylland.
Finland	Peltoretikka S och mellersta delarna, enstaka fynd i norr.
Island	Akurraefla
Norge	Åkereddik Hela landet.
Sverige	Götaland, Svealand, enstaka fynd i Norrland.

***Sinapis arvensis* L. 1753**

1-årig; stjälk 5-6 dm, upprätt, enkel eller grenig, nedtill vanligen styvt borsthårig.

Blad	-20 cm, strävåriga, de nedre skaftade, parflikiga med stor, grovt tandad ändflik, övre oskaftade, grovtandade med trubbig bladtopp; fjädernerviga, glest håriga- håriga.
Blommor	i kvastlika ställningar; kronblad ca 10 mm, gula.
Frukt	skida 3-4 cm, utstående från stjälken med steril, 4-kantig topp ca 1/3 av skidans längd, kal, frön i 1 rad i vart rum.
Frön	1-1,3 mm runda, mörkt rödbruna.
Blomningstid	juni-oktober.
Växtplats	odlad mark, i kalktrakter.
Danmark	Ager-sennep Hela landet.
Finland	Rikkasinappi Enstaka fynd i S delarna.
Island	Akurmustardur

Norge	Åkersennep S och mellersta kustområdena, enstaka fynd i övriga delar.
Sverige	Götaland, Svealand, S och mellersta Norrland.

***Neslia pankulata* (L.) Desv. 1814**

1-årig; stjälk 2-6 dm upprätt, sträv av enkla hår och stjärnhår.

Blad	avlånga-lansettlika, de övre med pillik bas.
Blommor	i flera mångblommiga klasar; blomskaft 3-5 mm, utstående; foderblad med rak bas; kronblad 2-2,5 mm, i toppen runda- de, gula; fruktskaft 6-10 mm.
Frukt	skida, 1-fröig, (nöt) 1,5-2 mm, nästan klotrund, nätådrig, avfallande oöppnad.
Frön	äggformiga, gulbruna.
Blomningstid	juni, juli.
Växtplats	odlad jord, i kalktrakter.
Danmark	Rundskulpe Enstaka fynd över hela landet.
Finland	Ohraruoho Enstaka fynd över hela landet.
Norge	Finkefrø Ett fåtal fynd i S.
Sverige	Enstaka fynd i Götaland och Svealand.

***Camelina alyssum* (Mill.) E. Schmid 1919**

1-årig, vårgroende, ljusgrön; stjälk 3-6 dm upprätt med enkla hår och tilltryckta stjärnhår.

Blad	rosettblad spadlika; stjälkblad med pillik bas, stjälkomfattande.
Blommor	i klase, så småningom starkt utdragen; foderblad uppräta, med rak bas; kronblad skaftade, gula; ett stift, 1,3-4 mm.
Frukt	skida 8-10 mm, ägg-päronformig, tunn- väggig med smal kantlist och mittnerv ända till toppen, nätnervig; frön talrika.
Frön	2,5-3 mm, trubbigt 3-kantiga.

Blomningstid	juni-augusti.
Växtplats	linåkrar.
Danmark	Hundehør Enstaka fynd över hela landet.
Finland	Pellavatankio Enstaka fynd i S och mellersta delarna.
Norge	Dodre Ett fåtal fynd längs kusten.
Sverige	Enstaka fynd i Götaland, Svealand och S Norrland.

***Scandix pecten-veneris* L. 1753**

1-årig; stjälk 1,5-2 dm, upprätt, grenig, glest hårig.

Blad	2-3 ggr pardelade, finflikiga, i omkrets avlångt triangulära.
Blommor	i flock, 5-taliga, små, vita; flock enkel eller sammansatt av 2 sällan 3 kraftiga strålar; allmänt svepe saknas; enskilda svepeblad 6-10 mm, hela eller flikiga, kort strävciierade.
Frukt	klyvfrukt av 2 nötlika delfrukter; delfrukter med 5 breda åsar och 3-5 cm långt spröt, sträva.
Blomningstid	maj-juli.
Växtplats	åkrar, hamnar, tomter.
Danmark	Jomfrukam Enstaka fynd över hela landet.
Finland	Äimäputki Ett fåtal fynd längs kusterna.
Norge	Venuskam Ett fåtal fynd i S och mellersta delarna.
Sverige	Götaland, speciellt Öland och Gotland, enstaka fynd i mellersta delarna.

***Cuscuta epilinum* Whe. 1824**

1-årig, slingrande, bladlös parasit på lin; stjälk fin, blekgul.

Blommor	5-taliga; krona ca 3 mm bred, urnlik, med äggrunt triangulära flikar; fjäll kortare än pipen, spadlika eller 2-flikiga, tunna.
Frukt	kapsel med lock, plattat klotrund.

Frön	ca 1,2 mm.
Blomningstid	juli-augusti.
Växtplats	linåkrar.
Danmark	Hørsilke Enstaka fynd i hela landet.
Finland	Pellavanvieras Ett fåtal fynd i S delen.
Norge	Linsnikjetråd Ett fåtal fynd i mellersta delarna.
Sverige	Enstaka fynd i Götaland, Svealand och S Norrland.

Lithospermum arvense L. 1735

1-årig, hårig, smutsgrön-blågrön; rot röd; stjälk 2-5 dm, enkel eller föga grenig med borst och mjuka hår.

Blad	de nedre omvänt äggrunda-avlånga, trubbiga; de övre lansettlika, spetsiga, fjädernerviga med tydlig mittnerv; bladkant helbräddad.
Blommor	5-taliga; krona med ca 6 mm lång pip och ca 3 mm brett trattlikt bräm, vanligen vit; kronpip med små fjäll eller veck i mynningen.
Frukt	klyvfrukt 4-delad; delfrukter ca 3 mm, 3-kantigt äggformiga, gråbruna.
Blomningstid	maj, juni.
Växtplats	åkrar, renar, branter, i kalktrakter.
Danmark	Rynket stenfrø I hela landet.
Finland	Peltorusojuuri S och mellersta delarna.
Norge	Åkerstein-frø Ett fåtal fynd i S.
Sverige	Götaland, Svealand och S Norrland.

Sherardia arvensis L. 1753

1-årig; flera stjälgar, 1-3 dm, nedliggande-upprätta, 4-kantiga, sträva.

Blad	blad och stipler 4-6 i varje krans, 6-15 mm, elliptiskt avlånga-lansettlika, spetsiga, fjädernerviga, i kanterna och på mittnervens undersida sträva; bladkant helbräddad.
-------------	--

Blommor	i huvudlika blomställningar i grentopparna; foderblad 6, små, spetsiga, gröna; krona 5-talig, rödlila.
Frukt	klyvfrukt 2-delad; delfrukter 4 mm, omvänt äggformiga, sträva.
Blomningstid	juni-juli.
Växtplats	åkrar, betesvallar, i kalktrakter.
Danmark	Blåstjerne Enstaka fynd i hela landet.
Finland	Sinimatara Ett fåtal fynd i S delen.
Norge	Blåmaure Ett fåtal fynd i S delen.
Sverige	Götaland, Svealand och S Norrland.